כָּל דָּבָר של איסור שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין – שיש באפשרותו לחזור ולהיות היתר גם בלי דין ביטול ברוב, כְּגוֹן פירות של טֶבֶל שהתערבו בשל חולין [פירות מתוקנים], ואפשר להתירם על ידי שיפרישו עליהם תרומות ומעשרות מפירות אחרים של טבל שיש לו, וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי – ופירות מעשר שני, שאפשר להתירם על ידי פדייה בכסף, או על ידי שיעלה את כל התערובת לירושלים ותאכל שם בטהרה, וְהֶקְדֵּשׁ – דבר שהוקדש לבית המקדש, שאפשר לפדותו בכסף ולהוציאו לחולין, וְחָדָשׁ – תבואה חדשה שמותרת באכילה אחר הקרבת העומר ביום ט״ז בניסן. בכל אלו אם התערב האסור במותר ושניהם מאותו מין, לֹא נָתְנוּ בָּהֶן חֲכָמִים שִׁיעוּר לביטולם אלא אוסרים בכל שהוא, ואפילו אם התערב חלק אחד של איסור באלף של היתר אין האיסור בטל, ואסורה התערובת באכילה עד שיותר האיסור שבה.

וְכָל דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ מַתִּירִין – דבר איסור שאינו עתיד להיות מותר, כְּגוֹן תְּרוּמָה גדולה שמפריש הישראל ונותנה לכהן, והיא אסורה באכילה לזרים ולכהנים טמאים, וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר – תרומה שמפריש הלוי מהמעשר ראשון שקיבל מהישראל, ונותנו לכהן, ודינו כתרומה גדולה, וְחַלָּה שמפרישים מן העיסה, וניתנת לכהן, ודינה כתרומה גדולה, וְעָרְלָה – פירות האילן בשלשת השנים הראשונות לנטיעתו, שאסורים באכילה ובהנאה, וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם – תבואה או ירק שגדלו יחד עם הענבים שבכרם, ונאסרים בין הענבים ובין הזרעים באכילה ובהנאה. כל אלו, כיון שאינם עתידים להיות מותרים, אפילו אם התערבו מין במינו נָתְנוּ בָּהֶם חֲכָמִים שִׁיעוּר שיהיו בטלים כשיש בהיתר את השיעור שנתנו בו. בתרומה ותרומת מעשר וחלה, חלק אחד של האיסור במאה של היתר. בערלה וכלאי הכרם, חלק אחד של איסור במאתים של היתר.

הקשו חכמים על כללו של רבי שמעון. וְאָמְרוּ לוֹ, וכי נכון הוא שכל דבר שאין לו מתירין בטל בתערובת של היתר, וַהֲלֹא פירות של שְׁבִיעִית לאחר שהגיע זמן ביעור הפרי, אֵין לָהּ מַתִּירִין אלא איסור השביעית קיים לעולם, וְלֹא נָתְנוּ בָּהּ חֲכָמִים שִׁיעוּר אלא אמרו שאפילו כל שהוא המתערב בדבר היתר, אינו בטל בכל כלל, דִּתְנַן – כמו ששנינו הַשְּׁבִיעִית אוֹסֶרֶת – פירות של שביעית שהתערבו בפירות חולין אוסרים את התערובת, אפילו אם אין מן השביעית בתוך התערובת אלא כָּל שֶׁהוּא, ודוקא באם התערבה בְּמִינָהּ – שפירות השביעית ופירות התערובת הם מאותו מין. והרי שאף דבר שאין לו מתירין אוסר בכל שהוא, שלא כדברי רבי שמעון.

אָמַר לָהֶן רבי שמעון, אל תקשו עלי ממשנה זו, שבאמת גם איסור שביעית לא בכל מקום אוסר בכל שהוא, והדבר כל כך פשוט וברור לי עד שנראה בעיני כאילו המשנה בעצמה נותנת סייג לדבריה ואומרת אַף אֲנִי לֹא אָמַרְתִּי שתהא השביעית אוסרת בכל שהוא אֶלָּא לְבִיעוּר – לאופן שהתערבו הפירות קודם זמן הביעור, לענין שצריך להזדרז לאכול את התערובת קודם זמן זה, שכיון שבאפשרותו לאוכלם בהיתר קודם זמן הביעור, הרי זה נחשב כדבר שיש לו מתירין שאין איסורו בטל, אֲבָל לַאֲכִילָה – אם התערבו לאחר זמן הביעור שכבר נאסרו באכילה ואין להם היתר, באמת אינם אוסרים את התערובת אלא בְּנוֹתֵן [באם נותן] האיסור טַעַם שמורגש בהיתר, היינו במקרה שאין ששים חלקי היתר כנגדו, אבל אם יש ששים כנגדו שאז אין טעמו מורגש, הרי איסור זה בטל ככל דבר שאין לו מתירין.

ומזה שנאמר במשנה שהשביעית אוסרת כל שהוא במינה, והמדובר הוא בתערובת בין באופן של פירות שביעית שנתערבו בפירות של היתר, ובין באופן של גידולי שביעית שהתערבו בעיקר של היתר, כגון בצל משנה הששית שנטעו בשביעית, שאם גדל בשנה השביעית כל שהוא, נאסר כל הבצל משום תערובת איסור שביעית שבו, הרי שמוכח מכאן שהעיקר נמשך אחר הגידולים ובכוח הגידולים לאסור אותו.

ואם כן יש לפשוט מכאן את ספיקו של ישמעאל איש כפר ימא ששאל על מקרה הפוך, בצל של שביעית שנטעו בשמינית, ואף במקרה זה נאמר שנמשך העיקר האסור אחר הגידולים של היתר, ואם הם התרבו עליו בכמות מספקת בכוחם לבטל אותו.

דוחה הגמרא את הראיה, שאין להוכיח מהמשנה בשביעית שבכוח הגידולים לבטל את העיקר:

וְדִלְמָא הָא נַמִּי – ושמא גם זה ששנינו במשנה בשביעית שהגידולים אוסרים את העיקר, לְחוּמְרָא שָׁאנֵי – שמא דבר זה אינו מעיקר הדין, אלא מדרבנן מצד חומרא, אבל יתכן שעיקר הדין הוא להיפך שהגידולים הולכים אחר עיקרם להיות במותו, וממילא במקרה שהנידון נוגע להיתרא כמו בספק של ישמעאל איש כפר ימא, אין ללמוד ממשנה זו ולומר שגידולי השמינית יתירו את העיקר שמשנת השביעית.

מביאה הגמרא משנה לפשוט ממנה את הספק:

אֶלָּא מִן הָדָא פַּשְׁטָהּ – מזאת המשנה יש לפשוט, דִּתְנַן בְּצָלִים שגדלו בששית ועקרם וחזר ונטעם בשביעית, שֶׁיֵּרְדוּ עֲלֵיהֶם גְּשָׁמִים וְצִמְּחוּ – ויצאו מהם עלים, ויש להסתפק אם עלים אלו גדלו מיניקת הקרקע, ואם כן הם גידולי שביעית ואסורים, או שצמחו מכח הלחלוחית שעל הבצל, שדרך הבצל לגדל עלים גם כשהוא תלוש, ואם כן אינם גידולי שביעית ומותרים. נותנת המשנה סימן להבחין על ידו אם העלים צמחו מיניקת הקרקע או מן הבצל עצמו, אִם הָיוּ הָעֲלִין שֶׁלָּהֶן שְׁחוֹרִין – נוטים לשחרות [ירוק עז] ודאי ינקו מן הקרקע והם אֲסוּרִין, אבל אם הוֹרִיקוּ – שצבע העלים הוא ירוק בהיר, הרי זה סימן שלא ינקו מן הקרקע אלא צמחו מן הבצל עצמו והם מוּתָּרִין. רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר אפילו אם לא השחירו העלים, מכל מקום אִם יְכוֹלִין הבצלים לִיתָּלֵשׁ מן הקרקע כשאוחז בָּעֲלִין שֶׁלָּהֶן, הרי זה מורה על כחם ובודאי גדלו העלים על ידי יניקה מן הקרקע והם אֲסוּרִין, אבל אם כשאוחז בעלים אין הבצלים יכולים להתלש עמם, הרי זה סימן שלא ינקו מן הקרקע אלא צמחו מן הבצל עצמו ומותרים.

מוסיפה המשנה לפי שני הסימנים האמורים, וּכְנֶגְדָּן – אם היה כך בבצלים של שביעית שחזר ונטעם לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, וירדו עליהם גשמים וצמחו מהם עלים, אזי הולכים אחר הסימנים דלעיל שאם העלים שחורים [לדעת תנא קמא], או שיכולים הבצלים להתלש על ידם מן הקרקע [לדעת רבי חנניא בן אנטיגנוס], הרי בצלים אלו מוּתָּרִין ואין בהם קדושת שביעית, מפני שבמקרה כזה ודאי רבו גידולי ההיתר על העיקר האסור. לְמֵימְרָא – הרי יש לנו ראיה מכאן דְּנִידּוּלֵי הֵיתֵּר מַעֲלִין [מבטלים] אֶת הָאִיסּוּר ואינם נמשכים אחריו, שהרי התרנו את העלים שגדלו במוצאי שביעית אף על פי שיצאו מן העיקר האסור.

דוחה הגמרא, וְדִלְמָא בְּמִדּוּכָנִין – שמא מדובר במשנה זו באופן שלפני שנטע את הבצל במוצאי שביעית דך וטחן אותו, ועל כן איבד את חשיבותו ואין הגידולים נמשכים אחריו, אבל בצל שלם שנטעו בקרקע, יש לומר שהגידולים נמשכים אחריו, ועדיין אין לפשוט מכאן את הספק.

מביאה הגמרא ברייתא לפשוט ממנה את הספק, ולהוכיח שגידולי היתר מבטלים את העיקר האסור:

אֶלָּא יש לפשוט מִן הָדָא – מברייתא זו דִּתַנְיָא,

פועל ישראל הַמְּנַכֵּשׁ – תולש את העלים היתרים הגדלים בירק, כדי להשביחו. ועשה את המלאכה עִם [־אצל] הַפִּחָמִיּוֹת, בְּחָמִיּוֹת [־מיני ירקות שאין זרעם כלה] הגדלים בשדות הכותי. ובשכרו נתן לו הכותי רשות לאכול מן החסיות שמתעסק בהם. אזי קודם שנעשו טבל דינם כדין כל גידולי קרקע שאדם אוֹכֵל [־רשאי לאכול] מֶהֶן בלי להפריש מהם תרומות ומעשרות, ודוקא באופן של אֲכִילַת עֲרַאי – כגון אחד אחד בלא קביעות סעודה. ואין חוששים שמא זרע הכותי חסיות של טבל האסור באכילת עראי הוא וגידוליו. שכן איסור אכילת גידולי טבל הוא חומרא דרבנן, ולא החמירו אלא כשידוע בבירור שהם גידולי טבל, אבל כאן אין ידוע, שאפשר לתלות שהחסיות שנזרעו נקנו בשוק והיו מעושרים. ממשיכה המשנה דין נוסף, וּמְעַשְּׂרָן – והקונה חסיות מכותי, מעשרן כטבל וַהֲרֵי ולא כטבל של דמאי, שדבר ברור הוא לנו שהכותי לא עישרם.

רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר דין נוסף בחסיות, אִם פועל מנכש חסיות בשדה של יִשְׂרָאֵל הַחָשׁוּד שאינו מקפיד עַל הַשְּׁבִיעִית, ועבד אצלו הפועל לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית – בשנה השמינית, אף על פי שמן הסתם הגידולים של עבשיו הם מחסיות של שביעית האסורים משום ספיחים, או שחייבים בביעור, מוּתָּר המנכש לאכול מהגידולים, מפני שבודאי הם רבו על העיקר האסור משום שביעית ובטלוהו. מסיימת הגמרא את ההוכחה, לְמֵימְרָא – הרי שמברייתא זאת ניתן לפשוט את ספיקו של ישמעאל איש כפר ימא, ולומר דְּגִידּוּלֵי הֵיתֵּר אינם נמשכים אחר האיסור, אלא אדרבה הם מַעֲלִין [מבטלים] אֶת הָאִיסּוּר, וכמו שראינו שמותר לפועל לאכול בשמינית גידולי חסיות של שביעית.

מנסה הגמרא לדחות את הראיה, וְדִלְמָא – ושמא בברייתא כאן מדובר בְּדָבָר שֶׁזָּרְעוֹ כָּלֶה – כגון תבואה, שלדברי הכל אין גידוליה נמשכים אחר העיקר, כיון שהעיקר אינו קיים, אבל בדבר שאין זרעו כלה אולי יאסרו הגידולין כמו העיקר.

משיבה הגמרא, אי אפשר לומר כן, שהרי בברייתא מדובר בחסיות, וְהָא תַּנְיָא – והרי שנינו בברייתא אחרת אֵלּוּ הֵן חָסָּיוֹת, בְּגוֹן הַלּוּף [מין מסויים של קיטנית] הַשּׁוּם וְהַבְּצָלִים, שכל אלו הם דברים שאין זרעם כלה.

מנסה הגמרא לדחות את הראיה בדרך נוספת, וְדִלְמָא לעולם גידולי היתר אינם מבטלים את העיקר האסור אלא נמשכים אחריו, ומה שהתרנו כאן הוא משום שיש לתלות בְּמִדּוּכָנִין – שהקפיד בעל השדה ולפני הזריעה שחק וטחן את החסיות האסורות באיסור שביעית, כדי שירדו מחשיבותם שבאופן זה אין הגידולים נמשכים אחריהם להיות אסורים כמותם.

משיבה הגמרא, לא מסתבר שבעל השדה יעשה כך, שהרי חָשׁוּד עַל הַשְּׁבִיעִית קָתָנֵי – שנינו, שהוא אדם שלא איכפת לו באיסורי שביעית, ולמה יטרח לדוך את החסיות כדי להתיר את גידוליהם, ועל כרחך שהיתר גידולי החסיות הוא משום שהם מבטלים את העיקר. וניתן לפשוט מכאן את ספיקו של ישמעאל איש כפר ימא.

מנסה הגמרא לדחות את הראיה בדרך נוספת, וְדִלְמָא אין הברייתא מתירה לפועל לאכול מן החסיות אלא דוקא באופן שאפשר לתלות בְּתַעֲרוֹבֶת – שהתערבו החסיות האסורות בחסיות אחרות של היתר ובטלו ברוב.

משיבה הגמרא, גם פירוש זה לא יתכן, שהרי הַמְּנַכֵּשׁ קָתָנֵי – שנינו, ומשמע שאוכל מהם בעודו מתעסק ותולש מהם, שאין שייך כאן תערובת. ואם כן נותרה ההוכחה על כנה, שאין הגידולים נמשכים אחר העיקר אלא אדרבה הם מבטלים אותו, ונפשטה האיבעיא.

מקשה הגמרא, לֵימָא – אם כן נאמר שברייתא זו שמוכח ממנה שגידולי היתר מעלין את האיסור, תֵּיהֱוֵי תְּיוּבְתֵּיהּ – תהיה פירכא לְדְרַבִּי יוֹחָנָן שאמר (לעיל נז:) לענין ערלה, שנטיעה ילדה שסיבכה והרכיבה בזקנה, אין גידולי ההיתר של עבשיו מבטלים את האיסור שיש על מה שגדל בנטיעה בעת שהיתה באיסור ערלה. וכמו כן וּדְרַבִּי יוֹנָתָן – תהיה ברייתא זו פירכא לדינו של רבי יונתן (שם) שאמר לענין כלאי הכרם, שבצל שנטעו בכרם, אף שאחר כך נעקר הכרם, אין גידולי ההיתר של עבשיו שבבצל מעלים את אשר גדל קודם לכן באיסור.

מתרצת הגמרא, אָמַר רַבִּי יִצְחָק, אין קושיא מברייתא זו על רבי יוחנן ורבי יונתן, כי אין להוכיח מדין שביעית לדיני ערלה וכלאי הכרם. שַׁנְיָא – שונה איסור שְׁבִיעִית משאר איסורים, הוֹאִיל וְאִיסּוּרָהּ של שביעית חל עַל יְדֵי קַרְקַע – קדושת הקרקע הוא גורם לאיסורה, כמו שכתוב 'ושבתה הארץ', לכן בְּטֵילָתָהּ נַמִּי – גם ביטול איסורה של שביעית יכול להיעשות עַל יְדֵי קַרְקַע, ואם נזרע האיסור בקרקע ויצאו ממנו גידולים, נהפך האיסור להיתר כמו הגידולים. מה שאין כן בערלה וכלאי הכרם שאין הקרקע גורם את האיסור, אלא חסרון זמן בערלה, ותערובת המינים בכלאי הכרם גורמים את האיסור, ולכן אין כח בקרקע לבטל את איסורם, אלא גידוליהם נמשכים אחריהם ואסורים כמותם.

מקשה הגמרא על תירוצו של רבי יצחק, חֲרֵי מַעֲשֵׂר דְּאִיסּוּרוֹ עַל יְדֵי קַרְקַע – על ידי שגדל בקרקע נעשה טבל וחייב בתרומות ומעשרות, ואף על פי כן וְאֵין בְּטֵילָתוֹ של האיסור יכול להיעשות עַל יְדֵי זריעתו בְּקַרְקַע, דְּתַנְיָא – כפי ששנינו בברייתא, לְיטְרָא [מדת משקל] של פירות מַעֲשֵׂר ראשון שנתן הישראל ללוי, שהוא טָבֶל, כלומר שעדיין לא הפריש ממנו הלוי תרומת מעשר, שֶׁזָּרָעָהּ בַּקַּרְקַע בעודנה בטיבלה, קודם שנת השביעית, וְהִשְׁבִּיחָהּ – צמחו ממנה גידולים בשנה השביעית, וַהֲרֵי הִיא העיקר והגידולים יחד הגיעו לכמות של כְּעֶשֶׂר לִיטְרִין. אזי הדין הוא, שמצד אחד מחמירים בליטרא זו שהיא חַיֶּבֶת בְּמַעֲשֵׂר – היינו בתרומת המעשר שהיתה חייבת בו קודם שזרעה, ואף שגידוליה הם של שביעית והם הפקר הפטור מן המעשרות אין היא מתבטלת לגביהן. וּבִשְׁבִיעִית – ומאידך לענין קדושת שביעית היא מתבטלת לגבי הגדולים, וצריכה להיאבד קודם זמן הביעור. וְאוֹתָהּ לְיטְרָא לא ירים את תרומת המעשר שהיא חייבת בו מתוך התערובת שלה עם הגידולים, שיתכן שהפירות שיטול לצורך התרומה הם מהגידולים הפטורים ממעשרות, ונמצא שהפריש מן הפטור על החיוב, אלא מְעַשֵּׂר עָלֶיהָ מְמָקוֹם אַחֵר – מתבואה אחרת שלא הופרש ממנה עדיין תרומת מעשר והיא טבל, לְפִי חֶשְׁבּוֹן כלומר כשיעור שהיה ראוי להפריש מליטרא זו כשהיתה לבדה, דהיינו עשירית ליטרא.

והרי שרואים מליטרא זו, שעל אף שאיסור טבל שלה על ידי קרקע, עדיין נשאר בה איסור זה גם לאחר שנזרעה והצמיחה גידולים הפטורים ממעשר, וקשה על רבי יצחק שאמר שאיסור שעל ידי קרקע בטל על ידי קרקע.